

INSONIYATGA QARSHI JINOYATLAR

Nishonov Muhammadrizo

Toshkent Davlat Yuridik universiteti Xususiy huquq fakulteti 1-kurs talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada jinoyathaqida shuningdek insoniyatga uning ta'siri va oqibatlari haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *Jinoyat, insoniyat, kriminal, davlat, qonun, jinoiy soha, yuridik, qaror, jazo, huquqiy soha.*

Insoniyat tarixiga nazar solinsa, jinoyat salbiy ijtimoiy-huquqiy hodisa sifatida doimo tarixiy taraqqiyotning barcha bosqichlarida insoniyatga hamroh bo'lib kelganiga guvoh bo'lish mumkin. V.A.Bachining so'zlari bilan aytganda: «Svilizatsiya mavjud bo'lganidan buyon insoniyat mavjudligining haqiqiy fojiasi kundalik jinoyatlar orasida yashash, ularning jirkanch mohiyatini ko'rish, ularning barcha daxshatlarini tushunish va shu bilan birga, qat'iy qaror qabul qilish uchun yetarli ma'naviy kuchga ega bo'lmaslikdir». Turli mamlakatlarda ilmiy (nazariy, jinoyat huquqi, kriminalistik boshqa) yutuqlarga, shuningdek, ushbu illatga qarshi kurash bo'yicha davlat huquqiy siyosati doirasida ko'rilayotgan chora-tadbirlarga qaramay, bugungi kunda ham jinoyatchilikka barham berish muammosi hal etilmagan. Shu bilan birga, inson tabiati dastlab shunday tuzilganki, u hech qachon bunday holatga chidamaydi, doimiy ravishda jinoyatchilikka qarshi kurashning samarali vositalarini topish va jinoiy sohani takomillashtirish jarayonida yashamoqda. Buyuk yunon faylasufi, platonizm asoschisi Platon yozganidek: «Hech kim hech qachon har qanday xatti-harakati uchun jazosiz qolmasligi kerak». Shu boisdan ham jinoyat va jazo mammosi har qanday davrda o'z dolzarbligini yo'qotmaydi.

Huquqiy soha tarixidan kelib chiqib aytish mumkinki, dastlab jinoyat va jazo bir-biri bilan chambarchas bog'langan, ular juftlashgan kategoriyalar sifatida qabul qilingan. Jazo har doim turli tarixiy davrlarda qo'rqitishdan tortib tuzatish va tarbiyalashgacha bo'lgan turli maqsadlarni ko'zlagan holda jinoyatga qarshi kurashning samarali vositasi sifatida qaralgan. Jinoyat va jazo muammosi mutafakkir va faylasuflarning bir necha avlodlari, turli huquq maktablari (klassik, antropologik, sotsiologik, gumanistik va boshqalar) diqqat markazida edi. Turli tarixiy davrlarda jinoyat va jazo toifalari odamlar tomonidan madaniyatning hukmron bo'lgan turlariga, erishilgan davlat-huquqiy rivojlanish darajasiga qarab turlicha idrok etilgan. Jamiyat rivojlanishi bilan bu hodisalarga yondashuvlar takomillashtirildi, g'oyalar, qarashlar, nazariyalar ishlab chiqildi. Asta-sekin, ilmiy bilimlar rivojlanishi bilan jinoyat va jazo ilmiy bilish ob'yektiga aylandi. Jinoyat va jazo huquq institutlari sifatida turli tarixiy huquqiy yodgorliklarda, keyinchalik qonun hujjatlarida ham huquqiy mustahkamlanishni topdi. Odamlar har doim qonun hujjatlarida ularni aks ettirish uchun jinoyat va jazoning maqbul tuzilishini, ushbu hodisalarning maqbul ta'riflarini topishga harakat qilganlar. Davlatning qonun ijodkorligi faoliyati kuchaygani, normativ hujjatlar va ularni ijro etishning texnik-huquqiy normalari takomillashtirish sari jinoyat va jazo tuzilmalari o'zgartirildi.

Turli tarixiy davrlarda jinoyat va jazo ilmiy tadqiqotlarning turli sohalari vakillari tomonidan jinoyat va jazoning turli jihatlarini va qismlarini bo'yicha o'rganilgan va bu ilmiy

tadqiqotlar faollashayotgan bugungi kunda ham dolzarbdir. bilim. Albatta, huquqshunoslar ham jinoyat va jazo muammosini hal etishda o'z hissalarini qo'shganlar. Jinoyat va jazo bo'lgan va davom etmoqda. Qat'iy turli huquqiy (nazariy, jinoyat huquqi, kriminologik va boshqalar) maktablarning o'rganish ob'ekti bo'lib qoladi deyish mumkin. Shu bilan birga, turli nazariyalar doirasida jinoyat va jazoning kontseptual xususiyatlari to'g'risidagi nizolar hanuzgacha to'xtamaydi. Jinoyat va jazo muammosi ilmiy bilimlarning ommabop ob'ekti bo'lib qolmoqda. Jinoyat va jazo muammosi uzoq tarixga ega bo'lganligi sababli uning tarixiy-huquqiy tadqiqi ilmiy, amaliy va ijtimoiy ahamiyatga ega. Jinoyat va jazo muammosini tarixiy-huquqiy jihatdan o'rganish ushbu ijtimoiy hodisalar evolyutsiyasining tarixiy jarayonini kuzatish, ularning rivojlanishining umumiy qonuniyatlarini retrospeksiya va istiqbolda aniqlash, o'tmishda to'plangan tajribani baholash imkonini beradi. Bu esa jinoyatlarga qarshi kurashish va samarali jazolarni qo'llash, jinoyat va jazo institutlarini rivojlantirishning uzluksizligini aniqlash, jinoyatlarga davlat-huquqiy ta'sir ko'rsatishning hozirgi kunda amalga oshirilayotgan choratadbirlarini takomillashtirish va jazo siyosatini samarali amalga oshirish imkonini beradi.

Tinchlik va xavfsizlik qarshi jinoyatlar Jinoyat kodeksida ikki guruhga bo'linadi. Birinchi guruh —Tinchlik va insoniyat xavfsizligiga qarshi jinoyatlar bo'lsal , ikkinchisi — O'zbekiston Respublikasiga qarshi jinoyatlar. O'z navbatida —Tinchlik va insoniyat xavfsizligiga qarshi jinoyatlar turli moddalardan tashkil topgan bo'lib, ularning har biri tinchlik va insoniyat xavfsizligini muhofaza qilishda katta ahamiyatga ega. Tinchlikning muhofaza qilinishi xalqlar va davlatlar o'rtasida zo'rlik ishlatmasdan tashqi siyosat olib borishga, o'z zimmasiga olgan majburiyatlarni bajarishga, xalqaro shartnomalarda mustahkamlab qo'yilgan majburiyatlarga rioya etishga, davlatlar o'rtasidagi qurolli kurashning yo'qligiga, dunyo, jamiyat rivojlanib borgan sari xalqaro munosabatlarning subyektlari o'rtasida vujudga keladigan mojarolar, nizolar, kelishmovchiliklarni hal qilishning usullarini ishlab chiqish imkoniyatini yaratadi. Insoniyat xavfsizligini muhofaza qilish ham tinchlikni muhofaza qilish bilan chambarchas bog'liqdir. O'ylaymanki, tinchlik ta'minlangan bo'lsa, insoniyat xavfsizligi ham taminlangan bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining —Tinchlik va insoniyatning xavfsizligiga qarshi jinoyatlar bobiga:

- 1.Urushni targ'ib qilish (150-modda);
- 2.Agressiya (151-modda);
- 3.Urushning qonun va udumlarini buzish (152-modda);
- 4.Genotsid (153-modda);
- 5.Yollanish (154-modda);
- 6.Chet davlatlarning harbiy xizmatiga, xavfsizlik, politsiya, harbiy adliya organlari yoki shunga o'xshash boshqa organlariga xizmatga kirish, yollanish (1541- modda);
7. Terrorizm (155-modda);
- 8.Tayyorlanayotgan yoki sodir etilgan terrorchilik harakatlari to'g'risidagi ma'lumotlar va faktlarni xabar qilmaslik (1551-modda);
9. Terrorchilik faoliyatini amalga oshirish maqsadida o'quvdan o'tish, chiqish yoki harakatlanish (1552-modda);
- 10.Terrorizmni moliyalashtirish (1553-modda);

11. Milliy, irqiy, etnik yoki diniy adovatni qo'zgatish (156-modda);

Tinchlik va insoniyat xavfsizligiga qarshi jinoyatlarga kiruvchi urushni targ'ib qilish, agressiya, urushning qonun va udumlarini buzish, genotsid, yollanish, chet davlatarning harbiy xizmatiga, xavfsizlik, politsiya, harbiy adliya organlari yoki shunga o'xshash boshqa organlariga xizmatga kirish, yollanish, terrorizm, tayyorlanayotgan yoki sodir etilgan terrorchilik harakatlari to'g'risidagi ma'lumotlar va faktlarni xabar qilmaslik, terrorchilik faoliyatini amalga oshirish maqsadida o'quvdan o'tish, chiqish yoki harakatlanish, terrorizmni moliyalashtirish, milliy, irqiy, etnik yoki diniy adovat qo'zgatish kabi jinoyatlar jamiyat rivojlanishi uchun katta xavf soladi. Xulosa qilib shuni aytish kerakki, tinchlik va insoniyat xavfsizligini muhofaza qilish uchun jamiyatdagi har bir shaxs, diniy oqimlarga aldanmaslik va urush yuz berayotgan vaqtda o'z huquqlarini bilishi, harbiylar esa xalqaro konventsiyalarda nazarda tutilgan qoidalarga rioya etishi shart! Xalqaro terroristik tashkilotlar girdobiga tushib qolmaslik uchun shaxsda diniy va dunyoviy bilimlar yetarli bo'lishi kerak deb o'ylayman. Buning uchun esa, inson ommaviy axborot vositalaridagi rasmiy xabarni va atrofda bo'layotgan siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy jarayonlarni kuzatib borishni va o'z mustaqil fikrlariga ega bo'lish kerak deb o'ylayman. Tinchlik va xavfsizlikka oid jinoyatlarni kamaytirish uchun davlat organlari va huquqshunoslar (qisman biz ham) o'z vazifalarimizni sitqidildan bajarishimiz va fuqarolarga bunday jinoyatlarning ijtimoiy xavfliligi va oqibatlari haqida muntazam tushuntirib borishni taklif qilaman.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi (2001 yil 1 aprelgacha bo'lgan o'zgartirishlar va qo'shimchalar bilan) - T.: Yuridik adabiyotlar publish, 2021 y.
2. Алексеев, С.С. Проблемы теории права: в 2-х т. Т. 1 / С.С. Алексеев - Свердловск, 1972.-396 с. 59.
- 3.—Quruqlikdagi urush qonunlari va odatlari to'g'risidagi konventsiya, 1907 yil 18 oktabr.
- 4.—Urush paytida tinch aholini himoya qilish to'g'risidagi Jeneva konventsiyasi, 1949 yil 12 avgust.
- 5.—Genotsid jinoyatining oldini olish va uning uchun jazolash to'g'risidagi konventsiya 1948 yil 9 dekabr.